

Politisk kronik, 2. halvår 1992

Lars Bille, lektor, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet

Efter det opsigtsvækkende afstemningsresultat den 2. juni 1992 trængte især de seks ja-partier til at slikke sårene, analysere forløbet og overveje hvilke konsekvenser, der skulle drages med hensyn til en eventuel revidering af dele af deres EF-politik. Et andet uløst problem, der satte sit præg på arbejdsklimaet på Christiansborg, var spekulationerne om hvilke konsekvenser den rapport om Tamilsagen, som højesteretsdommer Mogens Hornslet forventedes at ville afgive i løbet af efteråret, ville få for først og fremmest statsminister Poul Schlüter og dermed for regeringen. For alle eventualiteters skyld havde Socialdemokratiet i god tid inden offentligørelsen gennemført det historiske formandsskifte, således at partiet nu kunne stille med en statsministerkandidat, som formodedes at være mere acceptabel for midterpartierne end Svend Auken tilsyneladende havde været.

Det var med disse to væsentlige problemer lurende i horisonten, at den politiske proces udspandt sig om de »normale« dagsordenpunkter: finanslov, arbejdsmarkedreform med dertil hørende dagpengereform, skattereform, ny forsvarsaftale m.v.

Den 25.8. fremsatte regeringen finanslovsforslaget for 1993. Det opererede med et indtægtsniveau på 306 mia. kr. og et udgiftsniveau på 340 mia. kr., altså et samlet underskud på statsfinanserne i 1993 på 34 mia.kr. Derved forventedes den samlede statsgæld ved udgangen af 1993 at blive på 490 mia. kr.

Overskuddet på betalingsbalancen skønnedes at blive på godt 23 mia. kr. og antallet af arbejdsløse 285.000. Forslaget indeholdt besparelser på 7,5 mia. kr. primært hentet på de udgiftstunge overførselsindkomster og via en fortsat effektivitetsforbedring i den statslige sektor gennem en personalereduktion på godt 4.000. Det generelle sigte i forslaget var at fastholde den stramme økonomiske politik.

KV-regeringen havde hidtil kunnet regne relativt sikkert med, at midterpartierne ville støtte regeringen i dens generelt stramme økonomiske politik. Faktisk havde det været et af de få områder, hvor Det radikale Venstre siden 1982 konsekvent havde støttet de skiftende borgerlige regeringer. Men nu syntes et skifte på vej, ikke kun hos de radikale men også hos Centrumdemokraterne og Kristeligt Folkeparti.

Sikkerheden i regeringens parlamentariske grundlag var i al almindelighed blevet reduceret noget efter det socialdemokratiske formandsskifte. Dette blev delvist underbygget af udtalelser, som den radikale leder Marianne Jelved fremsatte i løbet af sommeren. I disse påpegede hun bl.a., at et samarbejde med Socialdemokratiet og SF var den 'logiske mulighed', når emner som arbejdsløshed og en forsvarlig økologisk udvikling skulle behandles. Hun pointerede dog samtidig stærkt, at de radikale ikke ønskede valg i utide, og at et eventuelt formaliseret samarbejde mellem disse partier efter et valg i høj grad

afhang af, om SF udviste 'økonomisk ansvarlighed', og om Socialdemokratiets 'fornyelse' slog igennem. Desuden gjorde hun sig til talsmand for det synspunkt, at den meget gunstige udvikling på batalingsbalancen gav mulighed for, at en del af dette overskud nu gav noget luft til at iværksætte en mere offensiv og aktiv indsats for at bekæmpe arbejdsløsheden. En sådan indsats skulle imidlertid kædes tæt sammen med en dagpenge-reform. Disse synspunkter blev konfirmeret på Det radikale Venstre's sommergruppemøde den 10.-11. august.

Disse signaler blev næsten for overstrømmende modtaget af den socialdemokratiske ledelse, som vejrede morgenluft før efterårets forhandlinger. Og SF's formand Holger K. Nielsen udtalte, at det bestemt kunne blive realistisk ligefrem at opfordre til, at de radikale kom med i den S-SF regering, partiet ellers foretrak, forudsat selvfølgelig at de radikale i løbet af efterårets forhandlinger demonstrerede, at de mente det alvorligt, når de talte om, at nu skulle beskæftigelsen sættes i centrum. Det var SF's håb, at det i de kommende finanslovsforhandlinger ville vise sig, at den nye akse - S-SF-RV - som partiet nu så tone frem, kunne aftale et indhold, som gjorde, at SF kunne stemme for finansloven. Det ville være ensbetydende med det systemskifte, som partiet ihærdigt arbejdede for skulle indtræffe.

I midten af august afholdt også Kristeligt Folkeparti et sommergruppemøde og meldingen herfra var meget lig de radikales, nemlig at partiet var parat til at forøge de offentlige udgifter til aktivering og uddannelse for at få flere ledige i arbejde, samt at forhandlingerne om arbejdsmarkedets strukturproblemer blev kædet sammen med de økonomiske forhandlinger.

Endelig skal det nævnes, at Centrumdemokraterne bl.a. tog klar afstand fra regerin-

gens forslag om at spare godt 4.000 stillinger i den statslige sektor. Partiet så ganske enkelt ikke noget formål i at sende en stor gruppe offentligt ansatte ud i ledighed på et marked, der i forvejen var præget af massefyringer og stor arbejdsløshed.

Der tegnede sig således et markant flertal for at udvide de offentlige investeringer i miljø, byfornyelse, uddannelse, forskning og infrastruktur i et større omfang end regeringen havde lagt op til i finanslovsforslaget. På disse områder syntes der at være mere samklang mellem midterpartiernes ønsker og dele af indholdet i det forslag - »Den gode Cirkel» - som Socialdemokratiet offentliggjorde samtidig med regeringens finanslovsforslag.

Udsigten til at komme i mindretal på den økonomiske politik fik Finansminister Henning Dyremose til at true med valg, hvilket statsminister Poul Schlüter dog omgående dementerede. Regeringen var dog også presset internt. Herom vidnede de nok så bemærkelsesværdige udtalelser, Venstre politiske ordfører Peter Brixtofte fremkom med. Han gjorde sig nemlig til talsmand for at lempe på finanspolitikken for at få sat skub i den indenlandske efterspørgsel og dermed i beskæftigelsen. Hermed havde han offentlig sat ord på den bekymring, som rådede i dele af Venstre over de mange lukninger af mindre og mellemstore virksomheder.

Der var således grøde i samarbejdsrelationerne. Det trofaste flertal bag den borgerlige regerings stramme økonomiske politik så ikke ud til at være helt så trofast som tidligere. Og Socialdemokratiet var endog meget ivrig efter at optræde på en imødekommende måde over for de små, men betydningsfulde midterpartier. Og det var lige præcis mellem to af disse, at den mest perspektivrige udvikling fandt sted.

I et interview i Politiken den 15.9.1992 udtalte Marianne Jelved, at »...både Mimi Jakobsen og jeg er meget opmærksomme på, at vi kan spilles ud mod hinanden. Det er hverken til CDs eller vores fordel. Så selv om vi ikke har planer om at samordne vores politik i alle detaljer, så har vi erfaret, at det ofte er hensigtsmæssigt, at vi koordinerer vores holdninger forud for vigtige politiske forhandlinger....Det gamle forhold fra 1988 er ændret, klart ændret. Derfor kan jeg principielt ikke udelukke en regeringsdannelse, hvor vi begge deltager.« Disse synspunkter blev bekræftet af Mimi Jakobsen i samme avis dagen efter. At partierne var dybt uenige på en række områder, f.eks. skole-, forsvars-, EF-politik, skulle ikke forhindre, at de arbejdede tæt sammen på de områder, hvor de stort set var enige.

Denne 'proklamation' var en vigtig nyskabelse. Hidtil havde de to partier konkurreret nok så intenst om at være formidleren af det brede samarbejde i dansk politik, men havde for det meste placeret sig i forskellige roller. I Firkløverregeringens periode var CD regeringsparti, og selvom Det radikale Venstre som oppositionsparti konsekvent støttede regeringens økonomiske politik, var dets bestræbelser dog stedse gået ud på at få inddraget Socialdemokratiet i forligsarbejdet, ligesom det ikke var vejet tilbage for at danne alternative flertal mod regeringen på en række vigtige områder, en situation som til sidst udløste valget i 1988.

Ved den efterfølgende komplicerede regeringsdannelse var det en klar radikal betingelse for at indgå i et regeringssamarbejde med Det konservative Folkeparti og Venstre, at de to små partier i Firkløveret blev fyret. Herefter blev det i højere og højere grad CD, der som fritstående oppositionsparti kom til – og iøvrigt bevidst stræbte efter – at fungere som formidleren af et samarbejde mellem KVR-regeringen og Socialdemokratiet, idet

Det radikale Venstre jo nu var blevet bundet af regeringsansvaret og især loyaliteten over for de andre regeringspartier. Konsekvenserne heraf viste sig mest markant under forhandlingerne om en skattereform i efteråret 1990, hvor CD's skarpe udfald mod regeringens forslag og ros til Socialdemokratiets 'fornuftige og pragmatiske holdning' givetvis var en stærkt medvirkende årsag til forhandlingernes sammenbrud og efterfølgende valg, hvor de radikale led en mandattab på tre. (se Økonomi og Politik nr.1 1991 s.38).

Da vælgerne konsekvent har sammensat Folketinget således, at flertalsdannelserne – og dermed også hvem der skulle betros regeringsansvaret – afhang af centerpartierne, var det i en situation, hvor Socialdemokratiet næsten desperat stræbte efter at generobre regeringsmagten og KV ligeså desperat kæmpede for at bibeholde den, af ganske afgørende betydning for det parlamentariske arbejde, at disse to nøglepartier nu koordinerede deres politik og offentlig tilkendegav, at de ikke længere agtede at lade sig spille ud mod hinanden. En magtfuld centerakse var under dannelse, en akse som ville få vital betydning for folketingsarbejdet og for udfaldet af en kommende regeringsdannelse.

Samarbejdet med CD vakte nogen bekymring i de dele af Det radikale Venstre som gerne så et nærmere samarbejde med SF. Denne bekymring kom til orde på partiets landsmøde i Nyborg den 19.-20. september. Den afgørende og ret entydige melding fra de delegerede var imidlertid, at et regeringsskifte trængte sig på. KV-regeringen var udslidt. De mange 'sager' mod regeringen vidnede om en for løsagtig omgang med spillereglerne, en tendens som nemt kan opstå, når magten besiddes for længe og for sikkert. Endelig, at de radikale – gerne i et samarbejde med Socialdemokratiet og SF – skulle arbejde for en øget offentlig indsats mod arbejdsløsheden og væsentlige besparelser på forsvars-

budgettet ved de kommende forhandlinger om en ny forsvarsaftale. For første gang i nogle år faldt der ikke ret mange knoppe ord om Socialdemokratiet på landsmødet.

Der var heller ingen udfald mod Det radikale Venstre på Socialdemokratiets 36. kongres den 9.-13. september i Ålborg. Tværtimod. Partiformand Poul Nyrup Rasmussens åbningstale var præget af pragmatisme uden stærke ideologiske markeringer og skarpe udfald. Han undgik behændigt at tage stilling til om Socialdemokratiets vej tilbage til regeringsmagten skulle gå via midterpartierne eller SF. Alle veje blev holdt åbne. 'Ansvarlighed', 'vilje til at nå resultater' og 'samarbejde' var nøgleordene. Denne indstilling vandt tilslutning på kongressen. Forventningerne om et snarligt regeringsskifte var store.

Efter det dramatiske formandsskifte i april 1992 var der selvfølgelig knyttet en vis spænding til, om partiet havde overvundet den traumatiske begivenhed uden varige mén. Ville det lykkes for den nye partiledelse at manøvrere sig gennem kongressen uden at de gamle sår blev revet op igen? Den generelle stemning blandt de over 500 delegerede var selvfølgelig, at nu måtte der manes til sammenhold og enighed, således at partiet kunne fremstå som et troværdigt alternativ til den borgerlige regering. Og det lykkedes i al væsentlighed.

Folketingsgruppen havde forud for kongressen fordelt de politiske tillidsposter på en sådan måde, at det skabte rimelig tilfredshed i gruppen. Kun ved kongressens valg af den ene af partiets to næstformænd kunne de gamle modsætninger spores. Hovedbestyrelsen havde indstillet, at Elise Petersen skulle vælges fremfor den siddende næstformand Birthe Weiss, som var Poul Nyrup Rasmussens kandidat. Afstemningen gav Birthe Weiss 294 stemmer, 66 flere end Elise Petersen. Borgmester Ove Dalsgaard blev gen-

valgt som den anden næstformand og Poul Nyrup Rasmussen blev genvalgt som formand af en enig kongres.

Den 2. juni havde knap $\frac{2}{3}$ af de socialdemokratiske vælgere trodset partiledelsens anbefaling og stemt nej. Dermed var det nok en gang blevet demonstreret, at Socialdemokratiet havde et kolossalt problem med at formulere en EF-politik, der kunne samle partiets medlemmer og vælgere. Lige siden 1972 havde dette spørgsmål redet partiet som en mare. Det var derfor af vidtrækkende betydning, ikke blot for partiet selv men for fastlæggelsen af Danmarks EF-politik, at det på kongressen faktisk lykkedes at samle de forskellige fløje om en fælles udtalelse, som blev vedtaget af alle de delegerede på nær 3-4 stykker.

I udtalelsen præciseredes det, 1) at Danmark skulle sige nej til Vestunionen og til at deltage i et fælles EF-forsvar, 2) at Danmark ikke ville have den fælles mønt og den tættere økonomiske centralstyring, der fulgte med, 3) at Danmark ikke var forpligtet til et unionsborgerskab, 4) at Danmark ikke overlod asyl- og politisamarbejde til EF, 5) at Danmark selv fortsat bestemte vores sociale standard, 6) at det skulle sikres, at de mindre landes indflydelse og vægt i samarbejdet ikke forringedes, når EF skulle udvides, 7) at det skulle afgrænses præcist, hvad de enkelte medlemslande selv kunne og skulle klare (nærhedsprincippet), og endelig 8) at Danmark skulle være fuldgældigt medlem af EF-unionen inden for områder som miljøpolitik, mindstekrav på arbejdsmarkedet, forbrugerpolitik og EF-ombudsmandsinstitutionen.

Med vedtagelsen af denne kongresudtalelse var der leveret et betydningsfuldt bidrag til den politiske proces, der skulle føre frem til beslutningen om, hvad Danmarks udspil skulle være over for de øvrige EF-lande. Socialdemokratiets position var i den sammen-

hæng fuldstændig afgørende. Den generelle vurdering var, at kunne Danmark opnå sær-aftaler på de af Socialdemokratiet vedtagne områder, ville de forhold, som i særlig grad havde ført til nej'et den 2. juni, være fjernet og at resultatet af en eventuelt kommende folkeafstemning ville blive et ja.

Foruden dette vigtige dokument vedtog kongressen et nyt principprogram »Det ny Århundrede« til afløsning af »Solidaritet, Lighed og Trivsel« fra 1977. Programmet, der hovedsageligt var formuleret af Svend Auken og Mogens Lykketoft, havde været sendt til debat i partiforeningerne. Hovedbestyrelsen havde modtaget 2024 ændringsforslag. Langt de fleste blev dog trukket tilbage og den daglange debat førte iøvrigt ikke til substantielle ændringer i forslaget. Enigheden om, at partiet måtte gennemgå en fornyelse, der udviskede dets 'beton-image' og tilførte det lidt mere 'fest og farver', var klart dominerende blandt de delegerede.

I det nye program bekender partiet sig fortsat til den demokratiske socialisme, men det indeholder ingen henvisninger til, at endemålet for den politiske og økonomiske kamp er fælleseje af produktionsmidlerne. Den marxistisk inspirerede samfundsanalyse med dertil hørende terminologi (klassekamp, udbytning, kapitalistisk, fremmedgørelse m.v.), som prægede 1977-programmet, er fraværende i 1992-programmet. Det socialistiske perspektiv er blevet klart nedtonet, ja næsten helt fraværende, medens det demokratiske element bliver fremhævet. Ordene 'fri' og 'frihed' nævnes 17 gange i løbet af de første par sider. Det pointeres, at »frihed og lighed er ikke hinandens modsætninger, men hinanden forudsætninger eftersom reel frihed forudsætter, at alle gives lige muligheder for at udfolde sin frihed.« Fællesskabets betydning fremhæves, men ledsages ofte af bemærkninger om værdien af mangfoldighed, decentralisering, service, den enkeltes an-

svar, samarbejde. Med vedtagelsen af »Det ny Århundrede« havde partiet justeret dets principielle politik i overensstemmelse med »den virkeliggjorte socialismes« sammenbrud i Østblokken og det deraf følgende skift i tidsånden. Og partiet havde ikke med vedtagelsen stødt midterpartierne fra sig. Snarere tværtimod.

Hverken Venstres eller Fremskridtspartiets landsmøder den 26.-27. september bød på noget afgørende nyt. Frustrationen i Fremskridtspartiet over dets manglende indflydelse på den daglige politik i Folketinget var udtalt og ledte til en noget tom trussel fra Pia Kjærsgaard om, at regeringen ikke skulle betragte det som en naturlov, at partiet også ville støtte den efter et valg. Fremskridtspartiets nye image som et ansvarligt, troværdigt og enigt oppositionsparti var vanskelig at opretholde, når de andre partier ikke havde brug for dets mandater, og når en regeringsstorm ville se ud som en tilbagevenden til den rene protestattitude. Ethvert fløjpartis uafrystelige grundproblem.

Det problem havde Venstre ikke. Her rettedes som sædvanligt et frontalangreb på partiets politiske hovedmodstander: Socialdemokratiet og især på dets nye formand, hvis bestræbelser på at trække midterpartierne væk fra den økonomiske politik, som Venstre ønskede fremmet, tilsyneladende var ved at lykkes. For Venstre var en formandsudskiftning bestemt ikke ensbetydende med et politisk sporskifte. Når derfor især Det radikale Venstre tilsyneladende tillagde formandsspørgsmålet så stor betydning, var det udtryk for en meget uheldig personfixering af dansk politik til skade for folkestyret. Tonen over for midterpartiet var om ikke fjendtlig så dog stærkt kritisk.

Samme tema anslog statsminister Poul Schlüter på det konservative landsrådsmøde den 7.-8. november. Også for ham var Social-

demokratiets politik uforandret og det uanset hvem der var leder. Han beskyldte socialdemokraterne for bevidst at melde pas til det hele, fordi de klyngede deres forhåbninger til én ganske bestemt ting. Denne 'ting', som statsministeren ikke nævnte, var Tamilsagen. Den lå som en dyne over landsmødet og blev kun direkte nævnt ved navn et par enkelte gange. En af gangene var af forhenværende finansminister i VKR-regeringen Poul Møller, og i en kommentar til hans indlæg udtalte Poul Schlüter, at »... hvis oppositionen føler trang til at misbruge sagen, så må vi tage et valg ...det bliver ikke et flygtningevalg. Temaet bliver, om den borgerlige politik skal fortsætte, eller om det er Socialdemokratiet og SF, der skal betros hovedansvaret.« (Politiken 8.11.92). Dermed havde han aflivet spekulationerne om, at Tamilsagens følger kunne blive, at han blot personligt forlod sin post som regeringschef, men at regeringen iøvrigt fortsatte.

På landsrådsmødet vedtog partiet efter en del kritiske indlæg et nyt holdningsprogram »Frihed i Fællesskab«. Kritikken rettede sig især mod programmets mangel på en skarpere tegnet konservativ profil, og på at konservatismen defineredes gennem dens modstykke. Programmet var ikke udtryk for så markante ændringer i forhold til det tidligere program, som tilfældet var med Socialdemokratiets nye program, men en tydeligere markering af de elementer, der pegede mod midten af dansk politik, var dog umiskendelig. Det var det sidste ord i partinavnet der blev understreget med det nye program, og den langvarige, men i intensitet skiftende bestræbelse på at konkurrere med Socialdemokratiet om at være det store folkelige parti i dansk politik fortsatte.

Samtidig med de konservative afholdt Centrumdemokraterne landsmøde. Siden sidste landsmøde havde en del af partiets i forvejen få medlemmer forladt det i utilfredshed med

den meget klare og entydigt positive flygtninge og indvandrerpolitik. Det var derfor i fuld overensstemmelse med partiets hidtidige linie, at partiformand Mimi Jakobsen meget kraftigt advarede regeringen mod at udskrive valg på Tamilsagen. Et sådan valg ville blive et valg for og imod de fremmede og det ville belaste forholdet mellem regeringen og CD så meget, at de ikke ville kunne finde hinanden efter valget. Tydeligere kunne det vist ikke siges. Skulle Tamilsagen udløse et regeringsskifte var det iøvrigt et afgørende pejlemærke for CD, at en kommende regering – som de ikke afviste at deltage i – skulle sammensættes således, at SF blev holdt uden for indflydelse. Det var det, der var det afgørende for CD.

Landsmødernes forløb bekræftede således, at der var en bevægelse i samarbejdsrelationerne. Regeringens parlamentariske grundlag var blevet væsentligt mere usikkert. Et statsministeralternativ tonede klarere og klarere frem efter formandsskiftet i Socialdemokratiet. Afgørende for dette alternativs chancer ville blive bl.a. forløbet af finanslovsforhandlingerne.

Disse fulgte den konventionelle bane. Som ved tidligere forhandlinger syntes det heller ikke i denne omgang at skulle lykkes at få vedtaget en dagpengereform sammen med finansloven. Regeringen havde den 26. august fremlagt tre modeller til en sådan reform. De indebar, at arbejdsgivere og lønmodtagere ville komme til at betale betragteligt mere til dagpengesystemet samtidig med at skatten blev nedsat tilsvarende. Men efterhånden som de økonomiske forhandlinger skred frem, blev det klart, at der ikke ville komme et gennembrud på denne side af Tamilsagen.

Efter de sædvanlige natlige forhandlinger blev der den 26. november sluttet et sekskantet finanslovsforlig. Kun SF og Fremskridts-

partiet var uden for. Forliget betød, at en del af det råderum, som betalingsbalanceoverskuddet havde skabt, nu blev brugt til at øge den offentlige aktivitet, bl.a. ved at en række investeringer på knap 4 mia. kr. blev fremrykket for at styrke beskæftigelsen. Regeringen havde bøjet sig for presset fra især Socialdemokratiet og Det radikale Venstre, som hævdedes at have kørt et tæt parløb under de afsluttende forhandlinger. Deres fingeraftryk var tydelige, og konstellationen syntes mere og mere at være den egentligt retningssgivende politiske kraft i Folketinget. Dette bekræftes yderligere, når forhandlingsforløbet om Danmarks EF-udspil tages med i vurderingen.

Forhandlingerne om det danske udspil afventede resultatet af det udredningsarbejde, som regeringen havde igangsat om de komplicerede juridiske problemer, der var knyttet til spørgsmålet. Det særlige 'kriseudvalg' bestående af samtlige Folketingets partier, som var nedsat den 3. juni, var ikke særligt aktivt. Det kom nærmest til at fungere som en slags lynafleder.

Den 23. august blev Junibevægelsen dannet, en ny tværpolitisk bevægelse som skulle arbejde for at fastholde det danske nej. Muligheder herfor ville bl.a. afhænge af resultatet af den franske folkeafstemning den 20. september. Det blev et ja, men et yderst beskedent ja. At modstanden mod unionsplanerne viste sig at være så omfattende i den franske befolkning blev vurderet som en styrkelse af den danske forhandlingsposition. Den syntes yderligere at blive styrket af en splitelse, der udviklede sig i det engelske konservative parti. Også her havde det danske nej gjort indtryk. Men det afgørende trumfkort, Danmark besad, var trods alt, at ratifikationen af Maastricht-traktaten krævede alle 12 medlemslandes underskrift. Omvendt manglede det ikke på tilkendegivelser om, at de øvrige lande under en eller anden form

ville fortsætte unionsplanerne uden Danmark. En egentlig genforhandling af traktaten syntes udelukket, men særordninger og/eller supplementer til traktaten var en mulighed.

Den 9. oktober offentliggjorde regeringens embedsmandsudvalg en hvidbog, som indeholdt en redegørelse for sagens juridiske aspekter samt en række modeller for Danmarks forhandlingsmuligheder. Herefter kunne realitetsforhandlinger mellem de danske partier for alvor begynde, forhandlinger som skulle vise sig at skabe en ganske enestående og uhørt parlamentarisk situation.

Socialdemokratiet afholdt den 13. oktober møder med SF og med repræsentanter for Junibevægelsen. Kontakten mellem Socialdemokratiet og SF opretholdtes og fra den 15. oktober deltog også Det radikale Venstre i møderne på Nyrup Rasmussens kontor. Disse sonderende drøftelser viste en sådan grad af overensstemmelse i synspunkter, at seriøse resultatorienterede møder med 'papir på bordet' påbegyndtes. Disse møder afsluttedes den 22. oktober med indgåelsen af hvad de tre partiers forhandlere helt berettiget kaldte Det nationale Kompromis. Det blev énstemmigt godkendt af Socialdemokratiets og de radikales folketingsgrupper og i SF's hovedbestyrelse var der kun een ud af 39, der stemte imod.

Dermed var det danske udspil i realiteten fastlagt. Regeringen havde ganske enkelt intet andet valg end at erklære sin tilfredshed med kompromisset. Selvom det efterfølgende hævdedes, at de radikale løbende havde holdt statsministeren underrettet om forhandlingerne, var og blev det en i konstitutionel henseende særegen situation, at oppositionen var den faktiske leder af landets udenrigspolitik. Efter at regeringen fik indskrevet et par supplerende punkter i kompromisset kunne udenrigsminister Uffe Elle-

mann-Jensen indlede en intensiv mødevirk-somhed med de andre landes regeringer på grundlag af et forhandlingsudspil, som alle Folketingets partier på nær Fremskridtspartiet stod bag. Også Poul Nyrup Rasmussen tog en 'påvirkningsrunde' til de socialdemokratiske partiledere.

De væsentligste punkter i oplægget var, udover ønsker om øget demokratisering, åbenhed, nærhed, og indsats mod arbejdsløshed og miljøproblemer, at Danmark fik en særordning, der indebar, 1) at Danmark stod uden for den forsvarspolitiske dimension, d.v.s. et nej til medlemskab af Vestunionen samt fælles forsvarspolitik eller fælles forsvar, 2) at Danmark stod uden for den fælles mønt og de krav til den økonomiske politik der var knyttet til 3. fase af den økonomisk-monetære union, men at Danmark fortsat deltog fuldt ud i valutasamarbejdet i EMS'en, 3) at Danmark ikke var forpligtet i forhold til unionsborgerskabet, 4) at Danmark ikke godtog suverænitetsafgivelse på det retlige og politimæssige område, 5) at unionsmålsætningen, som den fremgik af Fælles Bestemmelser i Maastricht-traktaten ikke fik virkning for Danmark på de nævnte punkter. Desuden skulle en særordning være retligt bindende for alle 12 EF-lande og uden tidsbegrænsning.

Det afgørende stats- og regeringschefmøde fandt sted i Edinburgh den 11.-12. december. Her lykkedes det at nå frem til et resultat, som imødekom de danske krav. Der var derfor kun spænding om, hvorvidt SF – når det kom til den definitive beslutning – ville tilslutte sig forhandlingsresultatet og anbefale vælgerne at stemme ja ved en kommende folkeafstemning. Med en bemærkelsesværdig konsistens i argumentationen før og efter den 2. juni 1992 besluttede SF's hovedbestyrelse den 13. december med 33 stemmer for, 4 imod og 2, der udlod at stemme, at sige ja til aftalen. SF havde dermed lagt en foreløbig

slutsten på den bevægelse partiet havde gennemløbet i EF-spørgsmålet siden det i 1989 definitivt opgav kravet om en dansk udmeldelse af EF. Selvfølgelig måtte denne historiske beslutning udløse uro i et parti, der i tre årtier havde været klart imod EF og al dets væsen. Uroen næredes også af, at Junibevægelsen kategorisk erklærede, at der reelt intet nyt var i aftalen. Denne holdning havde Fremskridtspartiets folketingsgruppe også. Den blev imidlertid også mødt med stærk kritik, fordi gruppen alt for hurtigt havde sagt nej uden at forelægge sagen for medlemmerne i partiorganisationen.

Med syv partier bag Edingburgh-aftalen var der indtruffet en historisk forandring i det parlamentariske grundlag for den danske EF-politik, og i de potentielle og realistiske samarbejds mønstre. Tilbage stod nu at høre befolkningen ved en ny folkeafstemning i foråret 1993, – og at læse den Tamilrapport, hvis offentliggørelse var blevet udskudt til den 14. januar 1993. En forsmag på de mulige konsekvenser blev leveret, da skatteminister Anders Fogh Rasmussen, efter vink med en vognstang fra Det radikale Venstre, trådte tilbage den 18. november. En af ham selv nedsat kommissionsdomstol kritiserede ham bl.a. for at have givet mangelfulde og direkte forkerte informationer til Folketinget. I hans sted blev Venstres politiske ordfører Peter Brixtofte udnævnt til skatteminister, og indenrigsminister Thor Petersen blev tillige økonomiminister.

De radikales holdning i denne sag vidnede om, at regeringen bestemt ikke var fredet. Et regeringsalternativ forelå nu. Efterårets forhandlingsresultater – herunder også indgåelsen af et sekskantet forsvarsforlig (CD var igen med) – havde efter de radikales opfattelse demonstreret dette.

Manuskriptet afsluttet den 5.2.93.